

Міністерство освіти і науки України
Національний центр «Мала академія наук України»
LIX Всеукраїнська учнівська олімпіада з фізики, м. Львів, 2025
Теоретичний тур, 10-й клас

1. «Доплер-трамвай»

Два однакові швидкісні трамваї їдуть назустріч один одному і час від часу подають сигнали на однаковій частоті ν_0 . Водії кожного з трамваїв вимірюють частоту прийнятих ними сигналів від іншого трамвая мобільними телефонами.

Коли трамваї зближувалися, водій першого трамвая фіксував частоту $\nu_1 = 2323.2$ Гц сигналу від другого. Коли ж трамваї вже роз'їхалися, частота звуку сигналу від другого трамвая суттєво впала з ν_1 до $\nu'_1 = 1694.0$ Гц. Водій другого трамвая в цей самий час побачив, що частота сигналів від першого трамвая склала $\nu'_2 = 1687.5$ Гц. Вважати, що в обох випадках відстань між трамваями була набагато більшою за відстань між коліями.

А. Знайдіть частоту сигналів ν_0

Б. Знайдіть швидкості трамваїв, вважаючи, що швидкість звуку у повітрі дорівнює 330 м/с.

В. Дайте відповіді на питання А і Б, врахувавши, що весь час в напрямку руху першого трамвая дув вітер зі швидкістю 4 м/с.

Підказка: Коли відстань між джерелом сигналів і приймачем зменшується, приймач реєструє коротший проміжок часу між сигналами, а коли збільшується – більший. Так само змінюється і період звукових хвиль.

2. «Клубок нервів резисторів»

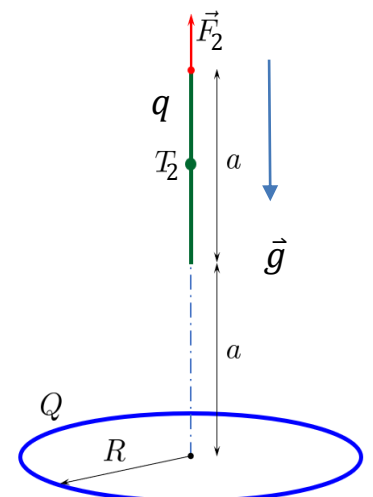
Учениця знайшла клубок резисторів, з якого стирчать три контакти. Позначимо їх А, В, С. Щоб дослідити цей клубок вона увімкнула джерело невідомої постійної напруги між контактами АВ та амперметр між контактами АС. Амперметр показав струм I_1 . Не відключаючи джерело, учениця увімкнула цей самий амперметр між контактами ВС, і він показав такий самий струм I_1 . Нарешті, вона увімкнула цей амперметр послідовно з джерелом між контактами АВ. Тепер амперметр показав інший струм I_2 .

Уважаючи амперметр та джерело ідеальними, знайдіть **силу струму**, який протікатиме через амперметр, якщо його увімкнути послідовно з джерелом між контактами ВС.

Підказка. Можна змоделювати клубок резисторів схемою з мінімально можливою їх кількістю.

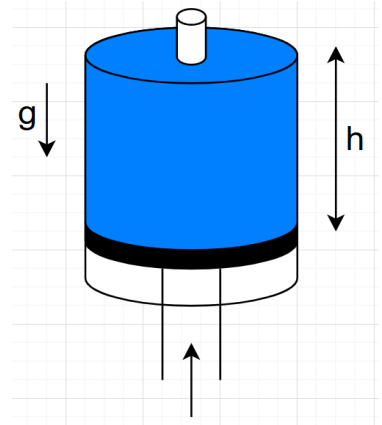
3. «Гумова електростатика»

Гумове кільце радіуса R , рівномірно заряджене зарядом Q , зафіксоване в горизонтальній площині. Діелектричний важкий стрижень довжини a , рівномірно заряджений по довжині зарядом q протилежного знаку, знаходиться на осі кільця на великій відстані від нього. Щоб утримувати стрижень в рівновазі, до його верхнього кінця прикладають силу F_1 , а сила натягу в його середині дорівнює T_1 . У другому експерименті стрижень пересунули так, що його нижній кінець опинився на висоті a від кільця. При цьому необхідна для утримання сила, прикладена до верхнього кінця стрижня, становила F_2 , а сила натягу в середині стрижня дорівнювала T_2 (див. рис.). У третьому експерименті стрижень ще додатково піднімають на відстань a вгору, а гумове кільце розтягають удвічі. **Якою силою** можна тепер утримувати стрижень в рівновазі? Поляризацією матеріалу стрижня та його деформацією знехуйте.

4. «Прискорений шприц»

Шприц з маленьким «носику» повністю заповнили водою і утримують у вертикальному положенні з отвором від «носику» вгору, підтримуючи поршень шприца так, щоб вода не витікала. Висота води в шприці дорівнює h , «нозик» при цьому незаповнений, площа поперечного перерізу шприца дорівнює S_1 , площа перерізу «носика» S_2 (S_2 можна вважати набагато меншою за S_1). На поршень почала діяти сила F , спрямована вертикально вгору і більша за силу, потрібну для утримання його в нерухомому стані. Через деякий короткий час під її дією поршень починає рухатися з невеликим прискоренням. **Знайдіть величину цього прискорення, вважаючи його сталим.**

Поверхневими явищами, в'язкістю води та тертям між поршнем та стінками шприца знехтувати.

5. «Титан»

370 років тому, 25 березня 1655 року, нідерландський вчений Християн Гюйгенс відкрив супутник Сатурна Титан. Титан – єдиний супутник планет Сонячної системи, що має щільну атмосферу. Більш того, атмосферний тиск на його поверхні перевищує земний майже в 1,5 рази і дорівнює $P = 146,7$ кПа.

А. У скільки разів маса атмосфери Титану менша за масу Титану без атмосфери?

Гравітаційна стала $G = 6,674 \cdot 10^{-11} \text{ Н} \cdot \text{м}^2/\text{кг}^2$, прискорення вільного падіння на поверхні Титану $1,352 \text{ м/с}^2$.

20 років тому, 14 січня 2005 р. космічний зонд Гюйгенс Європейського космічного агентства здійснив м'яку посадку на поверхню Титану. На Рис. фрагмент відеоінтерпретації перших секунд після посадки зонду і падіння парашуту, розрахований на основі отриманих даних.

Б. Враховуючи, що сила опору повітря залежить від швидкості руху зонду, густини атмосфери і площі поперечного перерізу (безрозмірний коефіцієнт пропорційності у відповідному співвідношенні вважати рівним порядку одиниці), оцініть швидкість зонду перед зіткненням з поверхнею. Діаметр зонду $d = 1,3$ м, маса $m = 320$ кг. Атмосфера Титану (як і Землі) складається переважно з азоту N_2 , але має температуру -180°C . Універсальна газова стала

$R = 8,3 \text{ Дж}/(\text{моль} \cdot \text{К})$. Азот вважати ідеальним газом.

В. Титан зі швидкістю $5,6 \text{ км/с}$ за 16 діб робить оберт навколо Сатурна в тому ж напрямку, в якому Сатурн зі швидкістю $9,7 \text{ км/с}$ за 29 років обертається навколо Сонця. Вважаючи, що орбіта Титану лежить в площині орбіти Сатурну, зобразіть у системі відліку Сонця фрагмент траєкторії Титану і визначте мінімальний та максимальний радіуси її кривизни.

Задачі запропонували: 1. Орлянський О.Ю., 2. Рідкокаша І.П. 3. Майзеліс З.О., 4. Олійник А.О., 5. Орлянський О.Ю.